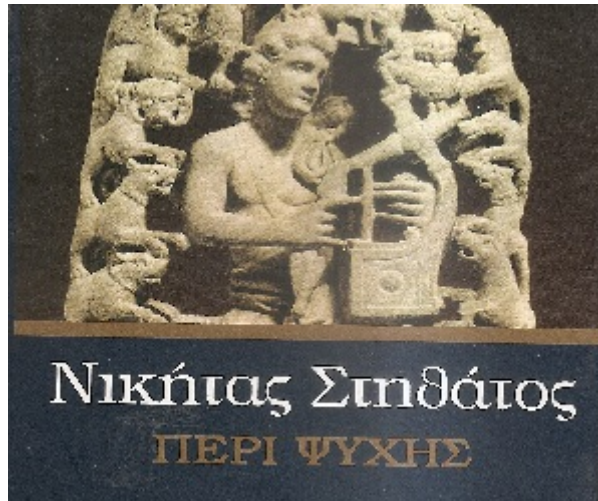

Οι όροι Υπόσταση, Πρόσωπο και Άτομο στην Πατερική Θεολογία (Ιωάννης Πλεξίδας, Δρ Φιλοσοφίας και Θεολογίας)

/ [Πεμπτουσία](http://www.pemptousia.gr)· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=168446>]

Ενώ λοιπόν η έννοια της ουσίας φανερώνει την κοινότητα των ιδιωμάτων, η έννοια της υπόστασης συνιστά την επιμέρους υπαρκτική πραγματοποίηση της φύσης, η οποία διαστέλλει το συγκεκριμένο (τον τίνα και το τότε τι) από το κοινό. Η **υπόσταση**, δηλαδή, διαγράφει και συγκεντρώνει το κοινό και απερίγραπτο της φυσικής ομοείδειας, με τρόπο όμως μοναδικό και ανόμοιο ως προς τις άλλες υποστάσεις της ίδιας φύσης. Γι' αυτόν τον λόγο η υπόσταση κατανοείται ως μερική. Μερική όχι με τη σημασία ότι έχει μέρος της φύσεως, μερική ουσία δηλαδή, αλλά επειδή προκύπτει, στη λογική κλίμακα, από τη διαίρεση της ουσίας και βρίσκεται κάτω από αυτή, θεωρείται μερικότερή της. Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός είναι κατηγορηματικός, σε ό,τι αφορά στην ερμηνεία της έννοιας του μερικού, τονίζοντας ότι σε κάθε μία από τις ομοειδείς υποστάσεις υπάρχει ομοτίμως και εφίσης η ίδια ουσία και όχι σε κάποιες υποστάσεις περισσότερο ή λιγότερο. Μερική επομένως ονομάζεται η υπόσταση διαιρείται από την ουσία. Επιπλέον μερική λέγεται η υπόσταση όσον αφορά στον αριθμό, γιατί οι υποστάσεις διαφέρουν μεταξύ τους αριθμητικά και όχι ουσιαστικά.

Όπως είπα, οι τρεις αυτοί όροι ταυτίζονται και μονοσημαίνονται. Ωστόσο, υπάρχει μία διαφορά που τους διακρίνει. Η έννοια της **υπόστασης** αποδίδεται μόνο στην κατηγορία της ουσίας και σε καμία άλλη από τις εννέα κατηγορίες οι οποίες είναι

τα συμβεβηκότα. Βέβαια η χρήση του όρου δεν περιορίζεται στα άτομα της λογικής φύσης (άνθρωποι, άγγελοι) αλλά αποδίδεται και στα άτομα της άλογης φύσης (άλογα, σκυλιά κ.ά.). Επειδή η έννοια της υπόστασης συνδέεται με την «καθ' αυτό και ιδιοσύστατον ύπαρξιν», δεν θα μπορούσε ποτέ να αποδοθεί στα συμβεβηκότα αν αναλογιστεί κανείς ότι είναι καθ' αυτά ανύπαρκτα, και ότι δεν υφίστανται ποτέ αυτόνομα αλλά μόνο «εν ετέρω». Τα συμβεβηκότα οφείλουν την ύπαρξη τους στις επιμέρους υπαρκτικές φανερώσεις της κατηγορίας της ουσίας ή ακόμη καλύτερα, αποκτούν ύπαρξη μόνο όταν κατανοηθούν ως στοιχεία που συνθέτουν τις υποστάσεις. Μόνο, λοιπόν, αυτές οι επιμέρους υπαρκτικές πραγματοποιήσεις της κατηγορίας της ουσίας υφίστανται, γι' αυτό και μόνο αυτές λέγονται υποστάσεις.

Ενώ λοιπόν η έννοια της υπόστασης αποδίδεται στην «καθ' αυτό και ιδιοσύστατον ύπαρξιν», η έννοια του **προσώπου** συνδέεται με τα ενεργήματα ή ακόμη καλύτερα με την ιδιαίτερη και ξεχωριστή, την ιδιωματική ενέργεια. Αυτή η διαφορά δεν είναι μια τυπική διαφορά χωρίς κάποιο αντίκρισμα στα πράγματα. Υποστάσεις μπορούμε να έχουμε για τα άλογα όντα, όχι όμως και πρόσωπα. Η έννοια του προσώπου από τη στιγμή που συνδέεται με την ιδιαίρετη και ιδιότροπη κίνηση της φυσικής θελήσεως, μπορεί να αποδοθεί μόνο στα έλλογα όντα. Μόνο στα έλλογα όντα μπορούμε να μιλήσουμε για το «τι και το πώς ενεργείν», το οποίο συνδέεται με τον προσωπικό τρόπο φανέρωσης της φυσικής ενέργειας, με την υποστατική, δηλαδή, εκφορά της. Τα άλογα όντα αν και έχουν τη φυσική όρεξη, λόγω απουσίας του λογικού στοιχείου, δεν έχουν ιδιαίτερη βουλευτική κίνηση, παρασυρόμενα από το λόγο της φύσεως. Γι' αυτό άλλωστε και ο Δαμασκηνός τα χαρακτηρίζει υπεξούσια. Σε ό,τι αφορά στην περίπτωση του ανθρώπου, ο διαχωρισμός υπόστασης – προσώπου είναι αδιανόητος, καθώς δεν υπάρχει υπόσταση χωρίς πρόσωπο. Η ιδιοσυστασία της ατομικής ύπαρξης, η οποία διαφοροποιεί το συγκεκριμένο από το καθολικό και συγχρόνως εκφράζει την ανομοιότητα και μοναδικότητα του συγκεκριμένου ανθρώπου σε σχέση με όλους τους άλλους ανθρώπους, συνίσταται στον προσωπικό τρόπο δράσης, στην υποστατική εκφορά των φυσικών ενεργειών, σε αυτό που ο Δαμασκηνός ονόμασε «κεχωρισμένως ενεργείν». Έτσι λοιπόν η υπόσταση, στην περίπτωση των λογικών όντων, είναι και πρόσωπο στο βαθμό που είναι συνδεδεμένη με την ιδιωματική δράση: «...οὐ γάρ τό ὑποστῆναι ποιεῖ ὑπόστασιν καί ὑπόστασιν, ἀλλά τό ἕκαστον καί καθ' αὐτό μονομερῶς καί κεχωρισμένως καί ἰδιαιρέτως ὑποστῆναι καί γενέσθαι τόν δεῖνα καί ἴδιον ἔχειν πρόσωπον», θα πει ο Δαμασκηνός (Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Περί πίστεως κατά Νεστοριανών*, §21, σ.243. 1-6, Kotter IV.).

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Νικήτας Στηθάτος

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

Πρόλογος:

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

Εισαγωγή, σχόλια, σημειώσεις:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΛΕΞΙΔΑΣ

Μετάφραση:

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΟΜΠΑΤΣΟΣ

Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ

Η έννοια του **ατόμου**, τέλος, δεν φαίνεται να γνωρίζει κάποιο περιορισμό. Αποδίδεται τόσο στα λογικά όσο και στα άλογα όντα, και επιπλέον δεν περιορίζεται στην κατηγορία της ουσίας. Τα άτομα είναι τα έσχατα σκαλοπάτια των λογικών τμήσεων των κατηγοριών, τα οποία επειδή ακριβώς είναι άτμητα, ονομάζονται άτομα (άτμητον). Το ερώτημα που ευθύς αμέσως προκύπτει αφορά στη σημασία της έννοιας του άτμητου για την υπόσταση. Οι πατέρες επισημαίνουν ότι οι υποστάσεις χαρακτηρίζονται ως άτμητες και δεν διαιρούνται και αυτές όπως τα είδη γιατί σε αντίθεση με τα είδη που δεν δέχονται τον ορισμό αλλήλων, οι υποστάσεις τον δέχονται. Δηλαδή, όλες οι υποστάσεις του ανθρωπίνου είδους δέχονται τον ορισμό του ανθρώπου, ενώ το είδους του ανθρώπου με το είδος του ίππου δεν έχουν τον ίδιο ορισμό. Ακόμη τα γένη που τέμνονται σε είδη μεταδίδουν στα είδη το όνομα και τον όρο τους, ενώ οι υποστάσεις όχι. Εάν τμηθεί ένας άνθρωπος σε ψυχή και σώμα ούτε μόνο η ψυχή, ούτε μόνο το σώμα δέχονται τον όρο και το όνομα του ανθρώπου, καθώς ο άνθρωπος είναι και τα δύο αυτά.

[Συνεχίζεται]